

„Nieborów i Arkadia - zespół pałacowo-ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny”

Zespół pałacowo-ogrodowy w Nieborowie i znajdujący się nieopodal ogród sentymentalno-romantyczny w Arkadii powiązane są ze sobą w ramach jednego założenia w aspekcie historycznym i artystycznym, a także własnościowym i funkcjonalnym. Zabytki te należą do elitarnej w skali kraju grupy autentycznych, integralnych przykładów dawnej, wiejskiej rezydencji magnackiej skupiającej w swoich granicach rozwiązania o charakterze reprezentacyjnym, gospodarczym i przemysłowym. Obiekty te mają wyjątkowe znaczenie dla kultury narodowej przede wszystkim ze względu na swój stan zachowania oraz miejsce w historii Polski poprzez związek z wybitnymi postaciami. Wyróżniają się także na tle podobnych przykładów europejskich wskazując nie tylko na wysoką rangę rezydencji, ale i wrażliwość estetyczną jej właścicieli. Należy podkreślić, że wartość obiektów wzmacniają walory nieprzekształconego krajobrazu oraz wartości przyrodnicze.

Zespoły w Nieborowie i Arkadii cechuje wysoka wartość artystyczna przejawiająca się zarówno w formie architektury rezydencjonalnej, jak i w realizacjach sztuki ogrodowej.

Siedemnastowieczna bryła barokowego pałacu w Nieborowie wraz z autentycznym układem i wyposażeniem wewnątrz, zbiorami sztuki, biblioteką i archiwum stanowi ewenement w skali kraju, i pozwala zaliczyć założenie do grupy najlepiej zachowanych rezydencji polskiej magnaterii. Pałac zaprojektowany został przez architekta królewskiego - Tylmana z Gameren w charakterystycznym dla niego stylu uwzględniającym tradycyjne rozwiązania wywodzące się ze stylu polskich dworów obronnych XV w. (wieże narożne)

Zespół pałacowo-ogrodowy posiada czytelny układ przestrzenny z zachowanymi charakterystycznymi elementami struktury ogrodu regularnego i krajobrazowego, a także w znacznym stopniu oryginalnym tworzywem roślinnym i układem wodnym. W strukturze przestrzennej czytelne są kolejne fazy rozbudowy założenia. Ogród nieborowski to założenie składające się z kilku ogrodów powstałych w różnych okresach i spójnie się ze sobą splatających. Najstarszy jego człon pochodzi z wieku XVII i wiąże się z postacią Tylmana z Gameren. Jest to kompozycja zaliczana do klasycznych ogrodów formalnych, o schemacie kompozycyjnym charakterystycznym dla rozwiązań szkoły francuskiej XVII w., posiadająca również cechy wiążące ją z grupą holenderskich i niemieckich teoretyków 1 poł. XVII w. Jego późniejsza rozbudowa o części peryferyjne zrealizowana przy udziale Szymona Bogumiła Zuga (projektanta klasycystycznych budynków i budowli) w 1 poł. XVIII w. polegała na konsekwentnym zachowaniu pierwotnych założeń, umożliwiającym dopełnienie wcześniejszego programu zgodnie z duchem zmieniających się epok. Założeń tych nie zmieniły również nieznaczne przekształcenia niektórych części ogrodu oraz jego dalsza rozbudowa o ogród krajobrazowy, założony w XIX w. w miejscu wcześniejszego zwierzyńca.

Ogród w Arkadii zakładany od 1778 r. z inspiracji księżnej Heleny z Przeździeckich Radziwiłłowej należy do pierwszych w Polsce, powstałych pod wpływem szkoły angielsko-chińskiej, kompozycji o cechach początkowo sentymentalnych, wzbogaconych później o rys romantyczny. Obok nieistniejących już Powązek księżnej Izabeli z Flemingów Czartoryskiej i Mokotowa, księżnej Izabeli Lubomirskiej, Arkadia jest najbardziej znaną w Polsce realizacją tego typu, równocześnie - jednym z niewielu ogrodów sentymentalno-romantycznych w Europie, które przetrwały w nieznacznie zmienionej postaci. Niezwykle wyszukany, osobisty intelektualny program ogrodu, zrealizowany przez księżnę Helenę Radziwiłłową wraz z zaprojektowanymi budowlami nawiązującymi do tradycji rzymskiego antyku (m.in.: Świątynia Diany, Akwedukt) i kolekcją „starożytności”, stawiają ten obiekt w jednym rzędzie

z podobnymi rozwiązaniami europejskimi. Szczególną, niezwykle rzadką okoliczność stanowi fakt zachowania się przewodnika, opracowanego przez autorkę koncepcji ogrodu.

Ogród ten przetrwał w pierwotnych granicach. Kompozycja rozwijana od końca XVIII w. po wiek XIX stanowi oryginalną interpretację aktualnych poglądów epoki i została nieznacznie tylko zmieniona przez następców Heleny Radziwiłłowej.

Zarówno w przypadku Nieborowa, jak i Arkadii, na szczególną uwagę zasługuje fakt poszanowania przez kolejnych właścicieli dorobku poprzedników i podejmowanie działań zabezpieczających i rozwijających program, dzięki czemu zachowała się oryginalna architektura pałacu i zabudowań gospodarczych projektowana przez wybitnych twórców oraz kompozycja ogrodów regularnych przy współistnieniu kompozycji krajobrazowej, nie powodującej degradacji wcześniejszych założeń oraz oryginalne wyposażenie. Przetwał także, co szczególnie rzadkie, wystrój wnętrz pałacowych oraz tradycja produkcji miejscowych wyrobów ceramicznych (Manufaktura Majoliki).

Opracowanie NID